

*Наталія Радевич,
студентка 4-го курсу
факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Статтю присвячено інформаційній безпеці України як важливій складовій внутрішньої та зовнішньої політики держави. Зазначено найбільші її проблеми, зокрема вплив олігархів на ЗМІ та небезпеку російської пропаганди в рамках гібридної війни. Наведено приклади впливу Росії на діяльність українських медіа та проблеми для української євроінтеграції, які цей вплив спричиняє. Акцентовано на важливості інформаційної безпеки в умовах глобалізації. Проаналізовано намагання України перейняти європейський досвід у цій сфері та виокремлено можливі ризики російської пропаганди в регіоні. Розглянуто проблему збору персональних даних у контексті потенційної інформаційної небезпеки для стабільності в країні.

Ключові слова: *інформаційна безпека, Україна, Росія, пропаганда, Європейський Союз.*

The article is devoted to information security of Ukraine as an important component of domestic and foreign policy of the state. Its biggest problems are noted, in particular the influence of oligarchs on the media and the danger of Russian propaganda in the framework of a hybrid war. The author gives examples of Russia's influence on the activities of the Ukrainian media and the problems it causes for Ukrainian European integration. Emphasis is placed on the importance of information security in the context of globalization. The importance of information security in the European Union, Ukraine's efforts to adopt European experience in this area and possible risks of Russian propaganda in the region are indicated. The problem of personal data collection in the context of potential information threat to stability in the country is considered.

Keywords: *information security, Ukraine, Russia, propaganda, European Union.*

Постановка проблеми. Протягом людської історії інформація часто прирівнювалась до зброї або надзвичайно важливого ресурсу, володіння і використання якого не тільки забезпечувало державам конкурентоздатність, але й дуже часто

було питанням формування, становлення та ефективної діяльності громадянського суспільства. Сьогодні ж кількість інформації стрімко збільшується, а канали її передачі ускладнюються, що актуалізує відповідну державну інформаційну політику та інформаційну безпеку. Створення, збирання, одержання, використання, розповсюдження, зберігання та протидія шкідливій інформації стає настільки ж важливою складовою захисту національних інтересів, як питання фінансової, ресурсної або військової безпеки. Світові події останнього десятиліття, у тому числі і безпосередньо пов'язані з Україною, продемонстрували, що в умовах так званої «гібридної війни», слабка і не продумана інформаційна політика може мати трагічні наслідки для національних інтересів у сфері державної безпеки. Таким чином, проблемою дослідження є сучасний стан інформаційної безпеки України у системі інформаційної політики держави.

Метою роботи є всебічний аналіз проблеми інформаційної безпеки як важливого напрямку державної інформаційної політики України у контексті її політичної, економічної та культурної інтеграції до Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичним підґрунтям стали наукові розробки фахівців у галузі інформаційно-комунікаційних технологій, права, інформатики та інших складових аналізу державної інформаційної політики. Зокрема, свій внесок у дослідження цієї теми зробили такі вчені: А. Бергсон, Г. Гроцій, Р. Ієрінг, Н. Макіавеллі, Р. Оуен, І. Арістова та ін. Серед вітчизняних дослідників, що всебічно розглядають питання інформаційної безпеки в контексті державної інформаційної політики, варто виділити таких: Г. Почепцов, О. Золотар, Б. Кормич, Є. Макаренко, Р. Марутян.

Виклад основного матеріалу. Питання інформаційної безпеки України напряму залежить від інформаційної політики держави. Нормативно-правовою основою дослідження з означеної проблеми є Конституція України, закони України, укази Президента України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, відомчі нормативно-правові акти, нормативно-правові акти Європейського Союзу та окремих держав-членів ЄС щодо інформаційної сфери у державі. Окрім того, державну інформаційну політику розробляють і здійснюють органи державної влади загальної компетенції, а також відповідні органи спеціальної компетенції (ст. 6 Закону України «Про інформацію») [2, с. 74].

Суб'єктами інформаційних відносин в Україні виступають громадяни України, юридичні особи та держава. Відповідно до Закону України «Про інформацію» суб'єктами інформаційних відносин також можуть бути інші держави, їх громадяни та юридичні особи, міжнародні організації та особи без громадянства. Усі вони можуть формувати інформаційний простір, посилюючи інформаційну безпеку країни, або ж навпаки – загрожуючи їй.

Можна визначити кілька основних цілей державної інформаційної політики України. По-перше, це реалізація конституційних прав і свобод громадян, суспіль-

ства і держави на інформацію. По-друге, забезпечення рівня інформаційної достатності для прийняття рішень державними органами, підприємствами та громадянами. По-третє, захист інформаційного суверенітету держави в сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації процесів в інформаційній сфері [8, с. 139]. Остання ціль означає підтримання інформаційної безпеки країни, враховуючи як «м'яку політику» інших держав, так і цілеспрямоване вороже пропагування.

Варто зазначити, що вже на початковому етапі здійснення державної політики щодо розбудови інформаційного середовища в Україні було засновано майже тисячу телерадіоструктур різних форм власності й різних масштабів сфери дії – від загальнонаціональних до мікрорайонних. Перехід більшості мас-медіа від державної до приватної форми власності в Україні відбувся доволі швидко, і тепер саме вони змагаються за увагу аудиторії [2, с. 75].

Не секрет, що в інформаційному просторі України склалася не зовсім сприятлива ситуація. Окремі сектори (друковані ЗМІ, книговидання, бібліотечний, архівний та кінематографічний комплекси) національного інформаційного простору не відповідають стандартам розвинених країн, зазнають подальшого скорочення й навіть руйнування [9, с. 401].

Однією з ключових проблем інформаційної безпеки України, на якій вже неодноразово наголошували, є той факт, що в Україні немає незалежних засобів масової інформації в класичному розумінні – вони існують як органи влади, партій, груп, олігархів і кланів. Більшість ЗМІ суспільно-політичного спрямування стикаються з істотними проблемами фінансування. Ті, що не бажають банкрутувати, отримують інвестиції бізнесменів та олігархів як з України, так і з-за кордону, делегуючи їм у такий спосіб частину своєї незалежності. Закономірно, що контент таких ЗМІ може не завжди збігатися з інтересами України [6, с. 16]. Це, в свою чергу, призводить до ігнорування бажань аудиторії чи суспільно-політичних потреб країни, оскільки інформація поширюється тільки та, яка вигідна інвесторам. Ця тенденція особливо виразно простежується під час виборчих кампаній.

ЗМІ можуть суттєво загрожувати інформаційній безпеці України, якщо транслюють ворожу до країни пропаганду. Зокрема, відомими є тісні стосунки лідера Опозиційної платформи «За життя» Віктора Медведчука з Володимиром Путіним. Лідер ОПЗЖ виступає власником низки проросійських ЗМІ, які неодноразово були помічені в поширенні фейкових і пропагандистських новин. В. Медведчук вважається також неофіційним власником каналу «Перший незалежний», який став частиною медіахолдингу «Новини» у лютому 2021 р. В одному із своїх репортажів, цитуючи німецькі ЗМІ, «Перший незалежний» повідомляє, що введення санкцій проти В. Медведчука спричинено його бажанням допомогти в подоланні коронавірусної інфекції в Україні шляхом отримання російської вакцини «Спутник V». Стаття позиціонує ці дії лідера ОПЗЖ як крок у напрямі рятування держави [14].

Слід додати, що 2 лютого 2021 року Президент України Володимир Зеленський погодив рішення РНБО про введення персональних санкцій проти депутата від ОПЗЖ Тараса Козака та анулювання ліцензій на мовлення телеканалів «112 Україна», «NewsOne» та ZIK. Ці дії, незважаючи на, здавалось би, очевидний крок з точки зору інформаційної безпеки України, не були однозначно сприйняті. Представниця США в ОБСЄ Кортні Остріан, а також деякі країни ЄС, зокрема Естонія і Литва, підтримали цю ініціативу В. Зеленського. Натомість речник віцепрезидента Європейської Комісії Петер Станьо, а також Міжнародна та Європейська федерації журналістів засудили ці події, назвавши їх наступом на свободу слова українських ЗМІ [19].

Важливість національної безпеки в контексті інформаційної політики України важко переоцінити, адже сьогодні цифровий світ став чи не найбільш значимою ареною світу. Доказом цього є виборчий скандал у США. Так, 16 березня 2021 року Апарат директора Національної розвідки США опублікував доповідь, в якій говориться, що Росія намагалася вплинути на вибори президента США у 2020 році, «очорнити» кандидатуру Джо Байдена, підтримуючи тодішнього президента Дональда Трампа [12].

Інформаційна безпека – це і запорука надійного економічного існування. Це наочно продемонстрували події травня 2021 року, коли група хакерів зламала управління найбільшим американським нафтопроводом Colonial Pipeline, залишивши при цьому без пального половину східного узбережжя США. За даними ФБР, відповідальність за цю кібератаку несе організація DarkSide – угруповання хакерів, що, ймовірно, мають свою базу в Росії [3].

Зрозуміло, що питання інформаційної безпеки загострились після подій Революції гідності та початку війни на сході України. Створення нової інформаційної системи супроводжувалось численними змінами: новий історичний наратив, популяризація україномовного контенту в Інтернеті, заборона російських веб-сайтів тощо.

Так, указом Президента України було оприлюднено рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України» від 28 квітня 2014 року. Воно передбачало розробку і внесення на розгляд Верховної Ради України численних законопроектів, направлених на боротьбу проти інформаційної агресії іноземних держав. Основним методом боротьби була заборона «ворожих» телевізійних каналів.

В умовах гібридної війни, яку веде Російська Федерація, важливим кроком до успішної реалізації євроінтеграційної політики України та посилення інформаційної безпеки є вирішення питання національного наративу. На думку Дмитра Дубова, завідувача відділу інформаційної безпеки та кібербезпеки центру безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, головним

тут є усвідомлена відповідь на питання «Хто ми?» і «Чого ми хочемо?». Цей наратив має бути простий і зрозумілий всім, але в той же час – глибокий та продуманий [5].

Подальшого свого розвитку ідея боротьби проти російської пропаганди як важлива складова інформаційної безпеки набула в новій Стратегії національної безпеки від 14 вересня 2020 року. Серед інших актуальних завдань визначається також розвиток конкурентності у сфері надання інформаційних послуг населенню [21].

Важливим є також інтерпретація актуальних подій, яка змінюється під впливом російської пропаганди. Зокрема, за 2019 року з 52% до 48.5% зменшилася частка тих, хто вважає, що війну першими почали сепаратисти і Росія. Частка тих, хто вважає, що війну почала Україна, становить 17% (проти 15% у лютому 2018 року). При цьому кожен третій українець (!) (35%) «не може визначитися зі своєю думкою» щодо питання, хто першим почав війну [17]. Звісно, ці дані свідчать про певні поразки української політики інформаційної безпеки.

Разом з тим ми бачимо, що активна інформаційна політика України дещо впливає на погляди щодо статусу Донбасу. Наприклад, 21 квітня 2021 року Український інститут майбутнього опублікував дослідження, в якому висвітлив думки українців щодо стягування російських військ до українського кордону та статусу тимчасово окупованих територій. Зокрема, тільки 7% респондентів висловились за потрібне надати ЛНР/ДНР статус автономних республік [17]. У цьому ми можемо вбачати певні успіхи української інформаційної політики.

Інформаційна безпека України, на нашу думку, тісно пов'язана з актуальними змінами не тільки зовнішньої, але і внутрішньої політики Росії. Наприкінці 2020 року в роботу ЗМІ Російській Федерації було введено багато змін. Зокрема, якщо раніше «іноземними агентами» могли визнаватися організації чи ЗМІ, то тепер – і фізичні особи. При включенні особи до списку «іноземних агентів» передбачається адміністративна чи навіть кримінальна відповідальність у формі штрафу чи позбавлення волі на строк до двох років. Ще один закон забороняє проводити публічні заходи за рахунок пожертв з-за кордону. Окремо прописується зобов'язання журналістів носити розпізнавальні знаки та заборона публікування особистих даних представників силових структур [23].

Все це приклади авторитарної інформаційної політики, спрямованої на викривлення висвітленої в медіа інформації задля досягнення своїх геополітичних цілей. Однак не варто розглядати це явище як щось відокремлене. На нашу думку, мінімалізація опозиційних та вільних ЗМІ в Російській Федерації може призвести до монополізації пропагандою всього російського інформаційного простору, а отже збільшить можливість «зараження» ним свідомості людей в інших країнах. Наприклад, це може спричинити викривлене бачення дійсності в українців, що дивляться російські ЗМІ.

Інформаційна безпека України потребує продуманої підтримки з боку держави з урахуванням глобалізації. Досить усталеною на сьогодні є точка зору про те, що глобалізація руйнує і трансформує традиційні форми ідентичності, і в людей зникає відчуття причетності до певного оточення, сталих та визначених цінностей і орієнтирів. При цьому створюються умови для руйнування ідентичності, пов'язаної з нацією-державою, що є досить гострою проблемою сьогодні і позначається як «криза ідентичності», яка проявляє себе на всіх рівнях суспільного життя.

Особливості впливу глобалізаційних процесів на Україну є показовими. Здобуття незалежності Україною на початку 90-х років припадає на часи посилення глобалізаційних тенденцій у світі. З розпадом Радянського Союзу розпочинаються різноманітні інтеграційні процеси, особливо на європейському континенті. У цей час посилюються тенденції до розмивання всіляких національних кордонів як в економічній, політичній, так і в культурній сферах. Тобто йде мова про те, щоб зберігати українську самосвідомість, що особливо актуально в умовах, коли російська пропаганда переконує увесь світ (в тому числі і свій народ), що українці – це не окрема нація, а неодмінна складова великої Росії.

Своєрідне балансування між євроінтеграцією та збереженням національної самоідентифікації представлене у Концепції зовнішньої політики України за 2020 рік. Серед сучасних тенденцій і криз, у ній зокрема наголошено на нехтуванні принципів міжнародного права, глобальній кризі лідерства та намаганні Росією повернути собі статус глобальної потуги [7].

Слід зазначити, що в рамках формування інформаційної безпеки в Україні вивчаються і аналізуються досягнення європейської інформаційної політики, що реалізується через стратегії, програми і проекти міжурядових регіональних організацій, таких, як Рада Європи, Європейський Союз, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Центральноєвропейська ініціатива, Північноатлантичний альянс тощо [13, с. 44].

Європейський Союз проводить досить активну політику у сфері інформаційної безпеки. Хоча в країнах Євросоюзу загалом схожі підходи до інформаційної політики, з часом вони еволюціонують. Цікавий приклад наводить З. Плієв – з січня 2006 року у Німеччині вступив у дію закон «Про доступ до публічної інформації» в новій редакції. Він гарантує не лише журналістам, але й простим громадянам право доступу до будь-якої чиновницької інформації, за винятком тієї, що має гриф «таємно». При цьому громадяни навіть не зобов'язані пояснювати причину свого інтересу. Закон не передбачає прямого покарання чиновників за ненадання інформації. Але на підставі цього закону громадянин може звернутися до суду або до уповноваженого з інформаційної свободи і таки домогтися отримання необхідної інформації. На практиці у Німеччині не задовольняється приблизно третина всіх запитів. Здебільшого через гриф «таємно» – це, як правило, інформація зі

сфери оборони та спецслужб. Водночас деякі установи намагаються, так би мовити, «креативно» обійти право громадян на інформацію. Найчастіше вони просто прикриваються формулюванням «справи державні» [15, с. 162].

Іншим прикладом уваги Євросоюзу до інформаційної безпеки є реалізація з 1999 року програми «Безпечніший Інтернет». В її рамках передбачено низку заходів, спрямованих не лише на боротьбу зі шкідливим контентом, але й з небезпечною поведінкою в мережі.

Інформаційна безпека – це передусім питання достовірності медіа. Акцент на цьому було зроблено в Міжнародній декларації про інформацію та демократію: принципи для глобального інформаційного та комунікаційного простору, що була оприлюднена 5 листопада 2018 року. До складу її авторів входило 25 відомих діячів із 18 країн світу, серед яких лауреати Нобелівської премії Амартія Сен, Джозеф Стіглітц та Маріо Варгас Льюса і лауреат премії Сахарова Хаува Ібрагім. Серед них також фахівці в галузі технологій, юристи, журналісти та колишні керівники міжнародних організацій. Декларація підтверджує соціальну функцію журналістики, функцію, яка виправдовує особливі зусилля, спрямовані на забезпечення її фінансової життєздатності. Роль журналістики – це роль «надійної третьої сили» для суспільства. Завдання журналістів полягає в тому, щоб дати реальну інформацію, розкриваючи її в найширшій, найглибшій та найбільш відповідній формі, не лише зображуючи події, а й пояснюючи складні ситуації та зміни, відображаючи як позитивні, так і негативні сторони людської діяльності та дозволяючи громадськості відрізнити важливе від тривіального [11].

Однак, незважаючи на ці та інші позитивні гасла, виникає логічне питання, чи не буде ця декларація чисто теоретичним маніфестом, який проголошує загальноприйнятні тези? І чи будуть її ідеї реалізовані на практиці. Слід додати, що згубний вплив російської пропаганди відчула не лише Україна. Росія продовжує впливати на суспільну думку європейців, і її наративи охоплюють широке коло тем, спрямованих на підрив демократії, євроінтеграції та західної системи цінностей загалом, а отже становлять серйозну загрозу для країн-членів ЄС та НАТО [1, с. 195].

У свою чергу, розвинуті країни Заходу розуміють важливість інформаційної безпеки та цифрового простору. Яскравим прикладом може слугувати ініціатива Великобританії. В травні 2021 року міністр закордонних справ Домінік Рааб повідомив, що держава планує виділити 22 млн. фунтів на підтримку кібербезпеки «уразливих» країн, передусім з Африки та Індо-Тихоокеанського регіону. Серед основних загроз інформаційній безпеці названо Китай і Росію [3].

Зрозуміло, що ЄС стає об'єктом пропагандистської політики Кремля з метою пошуку союзників та отримання політичних дивідендів від викривлення інформації. Певного союзника в ЄС Москва знайшла в особі В. Орбана, риторика якого часто має доволі яскраво виражену імперську тональність.

Подібні пропагандистські тенденції та «загравання» з західними країнами можуть виступати додатковою загрозою, зважаючи на тісне транскордонне співробітництво України з цими країнами. Прикладом цього може бути так званий Карпатський єврорегіон, створений у 1993 році, що включає сусідні прикордонні регіони Польщі, Словаччини, Угорщини, України та Румунії. Для України транскордонне співробітництво з державами-сусідами – членами Євросоюзу та НАТО – надзвичайно важливим (у деяких випадках – єдино можливим) та винятково ефективним шляхом практичного залучення регіонів цих держав до загальноєвропейської інтеграції [18, с. 6–7].

Натомість пропаганда «ідеї автономності Карпатського єврорегіону» почалась вже в тому ж 1993 року Тут доречно згадати угорську партію «Йоббік», що відкрито послуговується кремлівською риторикою і пред'являє претензії на Закарпаття. Після відвідин В. Орбана в Будапешті в лютому 2015 року В. Путін висловився, що Москва та Будапешт мають спільні інтереси в Україні [20].

Якщо вести мову про боротьбу з інформаційними загрозами, то помітну роль у цьому відіграють неурядові ініціативи (StopFake, Euromaidan Press, Kremlin Watch). За словами виконавчого директора StopFake Руслана Дейниченка, результатами їхнього майже 6-річного медійного моніторингу стало накопичення доказової бази інформаційних зловживань та руйнування репутації російських ЗМІ як надійного джерела інформації. Проте пропаганда знаходить нові канали, як-от: ток-шоу, месенджери, контроль над місцевими ЗМІ, і масштаби фінасування не зменшуються. Лише в Чеській Республіці, за словами членкині програми Kremlin Watch Вероніки Шпалкової, діють близько 40 сайтів з поширення дезінформації чеською мовою, що в масштабах країни становить серйозну загрозу, оскільки приваблені цікавим контентом споживачі інформації непомітно опиняються у викривленій реальності, що безпосередньо впливає на їхні політичні рішення [4, с. 63].

Україна також намагається переймати європейський досвід і відповідним чином реагувати на загрози своїй інформаційній безпеці. Прикладом цього може бути створення 11 березня 2021 року Центру протидії дезінформації як робочого органу Ради національної безпеки і оборони України. Очільниця Центру Поліна Лисенко підтвердила, що орган буде цілодобово моніторити інформаційний простір на предмет загроз національній безпеці та зможе рекомендувати РНБО, на кого накладати санкції [22].

Дискусійною проблемою залишається питання збору інформації про користувачів. З одного боку, це може суттєво полегшувати роботу в інформаційному секторі, спрощуючи та прискорюючи обробку даних. Але з іншого – це потенційно небезпечна база даних, яка не повинна надаватись третім особам. В країнах ЄС подібного роду інформація захищається законом, однак у зв'язку з ростом терористичних атак останнього десятиліття органи правопорядку дедалі більше

і більше зацікавлені в отриманні подібних даних. Це може бути спричинене як логічними кроками боротьби з організованою злочинністю, так і намаганням отримати певні «важелі впливу» на окремих людей. Останній варіант найбільш показовий в Росії. Яскравий приклад – одіозний «Закон Ярової» 2016 року, згідно з яким російські соцмережі і месенджери, зокрема VK, OK і «Агент Mail.ru», на вимогу ФСБ повинні розкривати персональні дані будь-якого користувача: логін, справжні ім'я та прізвище, паспортні дані, адресу проживання, реєстрації, коло спілкування користувача, IP-адресу.

Зв'язаним з цим є доволі нове поняття «Big Data». Український спеціаліст у галузі комунікаційних технологій, теоретик питань стратегії інформаційних війн і маркетингу Георгій Почепцов вважає, що Big Data – це інформація про реальну поведінку людей. Зокрема вона включає фізичні переміщення, виходячи з мобільного телефону, покупки по картці, серіали, фільми, новини, які люди дивляться з екрану [16].

Звісно, формування такої бази даних може бути бомбою уповільненої дії. Зібрана інформація може бути цінним товаром для зацікавлених осіб, її можна використати, наприклад, для фінансових злочинів чи навіть планування терактів, що суттєво впливає на складність забезпечення інформаційної безпеки в будь-якій країні.

Висновки. Інформаційна політика України зосереджена на створенні демократичної інформаційної сфери, що дозволяє забезпечувати плюралізм суспільних та політичних ідей. Однак для повноцінної реалізації цього задуму потрібно унезалежити ЗМІ від олігархату. Важливою геополітичною проблемою України, яку допомагає вирішувати інформаційна політика, є питання протидії пропагандистській війні з боку Росії. Викриття фейків та мінімалізація діяльності проросійських ботів здійснюється не тільки в Україні, а і в інших країнах світу, багато в чому за допомогою української діаспори. Протидія гібридній війні з боку Росії є ключовою позицією Стратегії національної оборони України 2020 року. Іншою важливою проблемою є кібербезпека, адже атаки хакерських угруповань в останні роки на США та країни Європи яскраво свідчать, що подібні дії, окрім фінансових збитків, несуть пряму загрозу безпеці держави. Надважливою є також проблема Big Data. Її часто розглядають як суто маркетингологічну характеристику, однак варто пам'ятати, що особисті дані можуть бути не тільки причиною фінансових махінацій, але і виступати для політтехнологів корисним ресурсом, що може бути використаний у впливі на виборчі процеси в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуцький П. Нелінійна раціональність системи права, 2018. № 6. С. 195–197.
2. Василенко С. Д. Україна: геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі. О.: ОДМА, 2010. 206 с.

3. Великобритания выделит 22 миллиона фунтов на поддержку систем кибербезопасности «уязвимых» стран. 12.05.2021.. URL: <https://tjournal.ru/news/380868-velikobritaniya-vydelit-22-milliona-funtov-na-podderzhku-sistem-kiberbezopasnosti-uyazvimyh-stran> (дата звернення: 17.05.2021).
4. Золотар О. О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика : монографія. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 446 с.
5. Інформаційна політика: які стратегічні завдання стоять перед Україною? Експерт НІСД Дмитро Дубов надав коментар The Kyiv Review. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/informaciyna-politika-yaki-strategichni-zavdannya-stoyat-pered-ukrainoyu> (дата звернення: 02.04.2021).
6. Іщук В. Україна: проблеми престижності та ідентичності. Масова комунікація і культура як суб'єкти формування громадськості та національної свідомості. К.: Смолоскип, 2010. 88 с.
7. Концепція зовнішньої політики України. Експертні рекомендації // під загальною редакцією Є. Габер, С. Корсунського, Г. Шелест. Жовтень, 2020.. URL: http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/Koncersija_zovnishnoji_politiki_Ukrajini_05.10_1.pdf (дата звернення: 04.05.2021).
8. Кормич Б. А. Компетенція центральних органів виконавчої влади в сфері інформаційної безпеки // Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць. Вип. 22. Одеса: Юрид. література, 2004. С. 138–148.
9. Кормич Б. А. Основні елементи механізму інформаційної безпеки України // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. Вип. 18. Одеса: Юридична література, 2003. С. 399–404.
10. Мельничук О. Як подолати дезінформацію? Відповідь Френсиса Фукуями та нобелівських лауреатів // Детектор Медіа. URL: <https://detector.media/infospace/article/174992/2020-02-24-yak-podolaty-dezinformatsiyu-vidpovid-frensysa-fukuyamy-ta-nobelivskykh-laureativ/> (дата звернення: 04.04. 2021).
11. Міжнародна декларація про інформацію та демократію: принципи для глобального інформаційного та комунікаційного простору / Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.nrada.gov.ua/mizhnarodna-deklaratsiya-pro-informatsiyu-ta-demokratiyu-pryntsyu-dlya-globalnogo-informatsijnogo-ta-komunikatsijnogo-prostoru/> (дата звернення: 30.03.2021).
12. Наступного тижня влада США оголосить про введення санкцій проти країн, яких звинувачують у втручанні в президентські вибори 2020 року. Еспресо. URL: https://espreso.tv/news/2021/03/17/nastupnogo_tyzhnya_ssha_zaprovadyat_sankciyi_proty_rosiyi_zavtruchannya_u_vybory_kiberataky_ta_vbyvstva_amerykanskykh_viyskovykh_zmi (дата звернення: 05.05.2021).
13. Нестеряк Ю. В. Міжнародні критерії інформаційної безпеки держави: теоретико-методологічний аналіз // Вісник НАДУ. 2013. № 3. С. 40–45.
14. Немецкие СМИ: санкции властей против Медведчука связаны с попыткой получить для украинцев вакцину «Спутник V». Первый независимый канал. URL: https://pnk.tv/ru/news/ludyna/nemeckie_smi_sankcii_vlastey_protiv_medvedchuka_svyazany_s_popytkoy_poluchit_dlya_ukraincev_vakcinu_sputnik_v_1002503?fbclid=IwAR3cbni3_j4EU-fMpb4DBmaXfq1g2wVmIe3CPwYkLxEOZeN2smBusPI5jU_aem_AcOVSSuSxBJpIqbQV_S1099Kji6L71dSArGVao2DLgPyTXiXW8W7mKvoQvdblrekC7DufcIPNce60vvTgGQRk9GEvgSAMJa9dIKn8vAHh2VL4w (дата звернення: 05.05.2021).
15. Плиев З. Ф. Уголовно-правовое регулирование противодействия экстремистской деятельности // Право и образование. 2010. № 3. С. 156–165.

16. Почепцов Г. Почему «большие данные» уже меняют мир и кому это может быть выгодно. Интервью с Георгием Почепцовым. URL: https://www.researchgate.net/publication/327558524_Pocemu_bolsie_dannye_uzе_menaut_mir_i_komu_eto_mozet_byt_vygodno (дата звернення: 03.04.2021).
17. Тільки 7% українців вважають, що угрупованням ЛНР/ДНР потрібно надати автономію. Український інститут майбутнього. URL: https://uifuture.org/publications/tilky-7-ukrayincziv-vvazhayut-shho-ugrupuvannjam-l-dnr-potribno-nadaty-avtonomiyu/?fbclid=IwAR09TZPnldPg_IVI9VVYkzvJax3bV9Y85YzmwLUK65kWXqwRaZpDCq435NE (дата звернення: 04.05.2021).
18. Тодоров І. Карпатський євро регіон в безпековому вимірі // Транскордонна безпека: політико-правовий, соціально-економічний та гуманітарний виміри: матеріали міжнародної науково-практичної конференції / упор. Р. Вовк, О. Кучик. (14 квітня 2016 року, м. Львів). Львів, факультет міжнародних відносин ЛНУ ім.І.Франка, 2016. С. 5–9.
19. У ЄС неоднозначно сприйняли санкції проти «каналів Медведчука». Радіо «Свобода». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/es-sanktsiyi-protyu-telekanaliv/31086586.html> (дата звернення: 04.05.2021).
20. Угорщина–Україна. Партнерство, озираючись на Москву та Закарпаття // Європейська правда. Міжнародна безпека та євроінтеграція України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/04/21/7048108/>
21. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> (дата звернення: 20.04.2021).
22. Центр дезінформації зможе рекомендувати РНБО, на кого накладати санкції // Українська правда. [URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/04/6/7289247/>] (дата звернення: 27.04.2021).
23. Штраф або в'язниця: Путін підписав закон про «іноземних агентів» // Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3163822-straf-abo-vaznica-putin-pidpisav-zakon-pro-inozemnih-agentiv.html> (дата звернення: 04.05.2021).

REFERENCES

1. Boghucjkyj, P. (2018). *Nelinijna racionalnistj systemy prava* [Nonlinear rationality of the legal system] [in Ukrainian].
2. Vasylenko, S. D. (2010). *Ukrajina: gheopolitychni vymiry v zaghalnojevropejsjkomu procesi* [Ukraine: geopolitical spheres in the backbone of European process] [in Ukrainian].
3. *Velikobritanija vydelit 22 milliona funtov na podderzhku sistem kiberbezopasnosti «ujazvimyh» stran*. Retrieved from <https://tjournal.ru/news/380868-velikobritaniya-vydelit-22-milliona-funtov-na-podderzhku-sistem-kiberbezopasnosti-uyazvimyh-stran> [in Russian].
4. Zolotar, O. O. (2018). *Informacijna bezpeka ljudyny: teorija i praktyka: monoghrafija* [Human information security: theory and practice: monograph] [in Ukrainian].
5. *Informacijna polityka: jaki strategichni zavdannja stoiat pered Ukrainoiu? Ekspert NISD Dmytro Dubov nadav komentar The Kyiv Review. Nacionaljnij instytut strategichnykh doslidzhenj* [Information policy: what are the strategic challenges facing Ukraine? NISD expert Dmytro Dubov commented on The Kyiv Review. National Institute for Strategic Studies.]. Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/informacijna-politika-yaki-strategichni-zavdannja-stoyat-pered-ukrainoyu> [in Ukrainian].
6. Ishhuk, V. (2010). *Ukrajina: problemy prestyzhnosti ta identychnosti. Masova komunikacija i kuljtura jak sub'jekty formuvannja ghromadsjkosti ta nacionaljnoji svidomosti* [Ukraine: problems of prestige and identity. Mass communication and culture as subjects of formation of public and national consciousness] [in Ukrainian].

7. (2020) *Koncepcija zovnishnjoji polityky Ukrainy. Ekspertni rekomendaciji* [The concept of Ukraine's foreign policy. Expert recommendations]. Retrieved from http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/Koncepcija_zovnishnoji_politiki_Ukrajini_05.10_1.pdf [in Ukrainian].
8. Kormych, B. A. (2004). *Kompetencija centralnykh orghaniv vykonavchoji vlady v sferi informacijnoji bezpeky* [Competence of central executive bodies in the field of information security]. *Aktualjni problemy polityky* [in Ukrainian].
9. Kormych, B. A. (2003). *Osnovni elementy mekhanizmu informacijnoji bezpeky Ukrainy* [The main elements of the information security mechanism of Ukraine]. *Aktualjni problemy derzhavy i prava* [in Ukrainian].
10. Meljnuchuk, O. *Jak podolaty dezinformaciju? Vidpovidj Frensisa Fukujamy ta nobelivskykh laureativ* [How to overcome misinformation? Answer of Francis Fukuyama and Nobel laureates]. *Detektor Media*. Retrieved from <https://detector.media/infospace/article/174992/2020-02-24-yak-podolaty-dezinformatsiyu-vidpovid-frensisa-fukuyamy-ta-nobelivskykh-laureativ/> [in Ukrainian].
11. *Mizhnarodna deklaracija pro informaciju ta demokratiju: pryncypy dlja ghlobalnogho informacijnogho ta komunikacijnogho prostoru. Nacionaljna rada Ukrainy z pytanj telebachennja i radiomovlennja. Oficijnyj veb-sajt*. [International Declaration on Information and Democracy: Principles for a Global Information and Communication Space. National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting. Official website.]. Retrieved from <https://www.nrada.gov.ua/mizhnarodna-deklaratsiya-pro-informatsiyu-ta-demokratiyu-pryntsypy-dlya-globalnogo-informatsijnogo-ta-komunikatsijnogo-prostoru/> [in Ukrainian].
12. *Nastupnogho tyzhnja vlada SShA ogholosjatj pro vvedennja sankcij proty krajin, jakykh zvyuvachujutj u vtruchanni v prezydentsjki vybory 2020 roku* [Next week, US authorities will announce sanctions against countries accused of interfering in the 2020 presidential election]. *Espresso*. Retrieved from <https://espresso.tv/news/2021/03/17/nastupnogo-tyzhnya-ssha-zaprovadyat-sankciyi-proty-rosiyi-za-vtruchannya-u-vybory-kiberataky-ta-vbyvstva-amerykanskykh-viyskovykh-zmi> [in Ukrainian].
13. Nectepjak, Ju. V. (2013). *Mizhnapodni kpytepiji infopmacijnoji bezpeky depzhavy: teopetyko-metodologhichnyj analiz* [International criteria of information security of the state: theoretical and methodological analysis] [in Ukrainian].
14. *Nemeckie SMI: sankcii vlastej protiv Medvedchuka svjazany s popytkoj poluchit' dlja ukraincev vakcinu «Sputnik V»*. *Pervyj nezavisimyj kanal*. [German media: the authorities' sanctions against Medvedchuk are connected with an attempt to get the Sputnik V vaccine for Ukrainians. First independent channel]. Retrieved from https://pnk.tv/ru/news/ludyna/nemeckie_smi_sankcii_vlastey_protiv_medvedchuka_svyazany_s_popytkoy_poluchit_dlya_ukraincev_vakcinu_sputnik_v_1002503?fbclid=IwAR3cbni3_j4EU-fMpb4DBmaXfq1g2wVmIe3CPwYkLxEOZeN2smBusPI5jU_aem_AcOVSSuSxBJpIqbQV_S1099Kji6L71dSArGVao2DLgPyTXiXW8W7mKvoQvdbIrekC7DufcIPNce60vvTgGQRk9GEvgSAMJa9dIKn8vAHh2VL4w [in Russian].
15. Pliiev, Z. F. (2010). *Ugolovno-pravovoe regulirovanie protivodejstvija jekstremistskoj dejatel'nosti* [Criminal law regulation of countering extremist activity]. *Pravo i obrazovanie*. № 3. S. 156–165. [in Russian].
16. Pohepcov, G. (2018) *Pochemu «Bol'shie dannye» uzhe menjajut mir i komu jeto mozhet byt' vygodno*. *Interv'ju s Georgiem Pohepcovym* [Why «Big Data» is already changing the world and who can benefit from it. Interview with Georgy Pocheptsov]. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/327558524_Pocemu_bolsie_dannye_uzhe_menaut_mir_i_komu_eto_mozet_byt_vygodno [in Russian].
17. *Tiljky 7% ukrajinciv vvazhajutj, shho ughrupuvannjam L/DNR potribno nadaty avtonomiju*. *Ukrajinsjkyj instytut majbutnjogho* [Only 7% of Ukrainians believe that L/DPR groups need

- to be given autonomy. Ukrainian Institute of the Future]. Retrieved from https://uifuture.org/publications/tilky-7-ukrayincziv-vvazhayut-shho-ugrupuvannyam-l-dnr-potribno-nadaty-avtonomiyu/?fbclid=IwAR09TZPnldPg_IVI9VVYkzvJax3bV9Y85YzwmLUK65kWXqwRaZpDCq435NE [in Ukrainian].
18. Todorov, I. (2016). *Karpatskyj jevroregion v bezpekovomu vymiri. Transkordonna bezpeka: polityko-pravovyj, socialjnoekonomichnyj ta ghumanitarnyj vymiry* [Carpathian Euroregion in the security dimension. Cross-border security: political and legal, socio-economic and humanitarian dimensions] [in Ukrainian].
 19. *U JeS neodnoznachno spryjnaly sankciji proty «kanaliv Medvedchuka». Radio «Svoboda»* [The EU has ambiguously perceived sanctions against Medvedchuk's channels. Radio Liberty]. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/es-sanktsiyi-proty-telekanaliv/31086586.html> [in Ukrainian].
 20. *Ughorshhyna–Ukrajina. Partnerstvo, ozyrajuchysj na Moskvu ta Zakarpattja. Jevropejsjka pravda. Mizhnarodna bezpeka ta jevrintegracija Ukrajiny* [Hungary – Ukraine. Partnership, looking back at Moscow and Transcarpathia. European truth. International security and European integration of Ukraine]. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/04/21/7048108/> [in Ukrainian].
 21. *Ukaz Prezydenta Ukrajiny. Pro rishennja Rady nacionaljnoji bezpeky i oborony Ukrajiny vid 14 veresnja 2020 roku «Pro Strategiju nacionaljnoji bezpeky Ukrajiny»* [Decree of the President of Ukraine. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 «On the National Security Strategy of Ukraine»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> [in Ukrainian].
 22. *Centr dezinformaciji zmozhe rekomenduvaty RNBO, na kogho nakladaty sankciji.* [The Disinformation Center will be able to recommend to the National Security and Defense Council who to impose sanctions on]. *Ukrajinsjka Pravda*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2021/04/6/7289247/> [in Ukrainian].
 23. *Shtraf abo v'jaznycja: Putin pidpysav zakon pro «inozemnykh aghentiv»* [Fine or imprisonment: Putin signs law on «foreign agents»]. *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3163822-straf-abo-vaznica-putin-pidpisav-zakon-pro-inozemnih-agentiv.html> [in Ukrainian].